

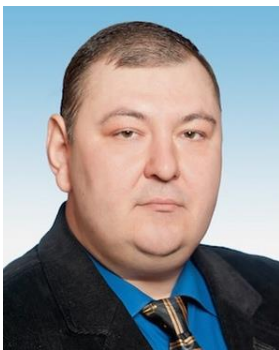
УДК 342.951:61

<https://orcid.org/0000-0001-6667-9034>DOI <https://doi.org/10.32703/2663-6352/2020-3-8-126-132>

Мусієнко Анатолій Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального права
Юридичного факультету
Інституту управління та технологій
Державного університету інфраструктури та технологій,

ORCID id <https://orcid.org/0000-0003-3094-2923>

Мусієнко Володимир Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільного права
Юридичного факультету
Інституту управління та технологій
Державного університету інфраструктури та
технологій,

ORCID id <https://orcid.org/0000-0002-6464-2315>

Котюк Олександр Іванович,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри цивільного процесу
Інституту права, Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

ДЕЯКІ АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПАЛІАТИВНОЇ МЕДИЦИНИ

Анотація. У статті на основі аналізу нормативно-правових документів, публікації наукових періодичних видань розглядаються актуальні аспекти теоретичних досліджень деяких актуальних питань правового регулювання паліативної медицини. Зокрема досліджуються питання правового та морально-етичного плану можливості застосування евтаназії на сучасному етапі розвитку суспільства.

Ключові слова: юридична наука, евтаназія, злочин, медична допомога, паліативна медицина, правове регулювання.

Annotation. The article on the basis of the analysis of normative-legal documents, publications of scientific periodicals considers actual aspects of theoretical researches of some actual questions of legal regulation of palliative medicine. Modern medicine has made significant progress in the prevention and treatment of diseases. But there are cases when even modern methods of treatment are

not able to overcome the disease. This happens for various reasons, when the disease is diagnosed too late and the painful process has gone too far, or when medicine simply does not know how and there is no way to help the patient, but in any case such patients are doomed. However, they need further medical support because they cannot be left alone with their problems, they need pain relief, they need supportive treatment, the relatives of such patients need help and this is a very difficult task. Such tasks are designed to solve the latest branch of medicine - palliative medicine. A significant amount of this issue is in the legal plane because it raises a whole layer of previously unknown problems of legal and moral-ethical plan. One of such problems is the use of euthanasia, namely the legal and moral and ethical aspects of its practical application.

The World Health Organization defines palliative medicine as a set of medical, social, psychological and spiritual actions aimed at improving the quality of life of a person suffering from an incurable disease or whose life prognosis is pessimistic, as well as helping family members.

Ideally, palliative care should be provided from the moment of diagnosis and in combination with any medical therapy. Such care should be adapted as the patient's disease progresses to the final phase.

Some palliative care programs include legal services for a power of attorney or medical order in the field of health care and assistance in the execution of a will.

Exploring current issues of palliative medicine, the author would like to focus on the problem of euthanasia, namely its legal and moral and ethical aspects of its application.

And although society is divided on the issue of euthanasia, but in the event of a public demand for its legalization, the legislator will be obliged to create appropriate regulatory mechanisms.

It is extremely important to resolve such issues by having a dialogue between the state and society, conducting information work, explaining important aspects of euthanasia. Such work is practically not conducted in Ukraine, except for the discussion of the problem of euthanasia in the scientific community, while public discussion is practically not conducted.

Key words: legal science, euthanasia, crime, medical care, palliative medicine, legal regulation.

Постановка проблеми. Сучасна медицина досягла значних успіхів в профілактиці та лікуванні хвороб. Але існують випадки коли навіть сучасні методики лікування не здатні подолати хворобу. Таке трапляється в силу різних причин, коли хвороба занадто пізно діагностована та хворобливий процес зайшов занадто далеко, або коли медицина просто не знає як і немає можливості допомогти хворому, але в будь-якому разі такі хворі приречені. Однак, вони потребують подальшого медичного супроводу, оскільки не можуть бути залишені сам на сам зі своїми проблемами, вони потребують знеболення, потребують підтримуючого лікування, родичі таких хворих потребують допомоги і це дуже складні завдання. Саме такі завдання покликана вирішувати новітня галузь медицини - паліативна медицина. Значна кількість

цієї проблематики знаходиться в юридичній площині оскільки підіймає цілий пласт до цього незнаних проблем правового та морально-етичного плану. Однією з таких проблем є застосування евтаназії, а саме правові та морально-етичні аспекти питання її практичного застосування. Саме тому автор обрав темою свого наукового дослідження правові питання застосування евтаназії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі питання присвячені деяким актуальним питанням правового регулювання паліативної медицини висвітлювались в роботах таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як С. Бородін, С. Гринчак, А. Громов, С. Бакунин, О. Бобров, О. Довбуш, Ю. Дмитрієв, А. Зильберт, А. Іванюшкін, О. Капінус, Н. Козлова, Л. Красицька, О. Маліновський, А. Мусієнко, І. Сенюта, С. Стеценко, Р. Стефанчук, С. Хімченко, Б. Юдін та інші. Не применшуючи теоретичної значущості праць згаданих науковців, слід констатувати недостатнє вивчення деяких аспектів цього питання.

Мета статті полягає в теоретичному дослідженні деяких актуальних питань правового регулювання паліативної медицини.

Виклад основного матеріалу. Всесвітня Організація охорони здоров'я визначає паліативну медицину, як комплекс медичних соціальних психологічних та духовних дій спрямованих на покращення якості життя людини, що хворіє невиліковною хворобою або життєвий прогноз якої є песимістичним а також допомога членам сім'ї.

Паліативна допомога - це комплекс заходів спрямований на покращення якості життя пацієнтів зі смертельним діагнозом, шляхом запобігання та полегшення їх страждання.

Паліативна допомога має фундаментальне значення для здоров'я та людської гідності і є одним з основних прав людини. Як відзначив спеціальний доповідач ООН щодо катувань та іншого жорстокого, нелюдського та такого, що принижує людську гідність поводження або покарання, «бездіяльність з боку урядів у здійсненні обґрунтованих заходів для забезпечення доступності знеболення ... піднімає питання, чи вони належним чином виконують це зобов'язання» [1].

В ідеальному варіанті паліативна допомога повинна надаватися з моменту діагностики та в комплексі з будь-якою лікувальною терапією. Таку допомогу слід адаптувати по мірі прогресування хвороби пацієнта до заключної фази.

Деякі програми паліативної допомоги містять юридичні послуги для оформлення довіреності або медичного розпорядження в сфері охорони здоров'я та допомоги у виконанні заповіту.

Отже, як видно із вищенаведеного, паліативна допомога доволі складна галузь новітньої медицини, яка стрімко розвивається і потребує не тільки розвитку її медичної складової, але й правової, соціальної та інших. З моменту своєї появи, паліативна допомога:

- Забезпечує полегшення болю та інших симптомів або розладів життєдіяльності, що спричиняють страждання;
- Стверджує життя та розглядає смерть як природний процес;
- Не має на меті прискорення чи уповільнення настання смерті;

- Поєднує соціальні, психологічні й духовні аспекти піклування про пацієнта;
- Пропонує систему підтримки, що допомагає пацієнту жити активно, наскільки це можливо, до самої смерті;
- Пропонує систему підтримки, що допомагає родині пережити важкі часи хвороби пацієнта та тяжкої втрати – смерті рідної та близької людини;
- Використовує комплексний міждисциплінарний (командний) підхід, направлений на потреби пацієнта та його сім'ї;
- Покращує якість життя і позитивно впливає на перебіг хвороби;
- Призначається незалежно від стадії захворювання або основного лікування, в поєднанні з іншою терапією, яка забезпечує подовження життя, наприклад, такими як хіміотерапія і променева терапія, та включає дослідження, що необхідні для кращого розуміння динаміки захворювання, контролю та запобігання клінічних ускладнень [2].

Досліджуючи актуальні питання паліативної медицини, автори зосередились на тих, які виникають в момент коли радикальна медична допомога є неможливою, але людина відчуває крайні страждання та муки. Автори мають на увазі проблему евтаназії, а саме правові та морально-етичні аспекти її застосування. Проблема застосування евтаназії традиційно немає єдиної суспільної думки, так як особливо не обговорюється в соціумі, через складні правові та етичні аспекти, в першу чергу, але медико-технічних складнощів в ній немає. Сам термін евтаназія має грецьке походження (від «eu» – хороший та «thanatos» – смерть), а сутністю евтаназії є свідоме припинення життя людини з гуманних міркувань - така собі лагідна смерть.

Беручи до уваги важливість означеної проблеми, авторитетні міжнародні організації ухвалили ряд важливих рішень які, на погляд авторів, були дещо контроверсійними одне одному. Так, 35-ю Всесвітньою медичною асамблеєю була прийнята «Венеціанська декларація щодо невиліковних хвороб», згідно з якою лікар за згодою пацієнта, а якщо пацієнт не в змозі висловити свою волю за згодою його найближчих родичів, може утриматись від лікування невиліковного хворого. Хоча це не звільняє лікаря від обов'язку надавати допомогу вмираючій людині з метою полегшення її страждань в кінцевій стадії хвороби [3]. В подальшому, у 1987 р. на 39-й Всесвітній медичній асамблеї була прийнята «Декларація про евтаназію», в якій зазначається, що евтаназія, як акт навмисного позбавлення життя пацієнта, навіть на його прохання або на основі звернення з подібним проханням його близьких, неетична. Проте, це не виключає необхідності шанобливого ставлення лікаря до бажання хворого не заважати перебігу природного процесу вмирання в кінцевій стадії захворювання [4].

У вересні 1992 р. на 44-й Всесвітній медичній асамблеї було прийнято Положення про самогубство за допомогою лікаря, у тексті якого наголошується, що воно, як і евтаназія, є неетичним і має засуджуватись. Однак відмовитись від лікування – це право пацієнта, і лікар не діє неетично навіть тоді, коли виконання такого бажання призведе до смерті [5].

Прибічники евтаназії стверджують, що смерть – єдиний спосіб припинити муки невиліковно хворих, а їх опоненти стверджують, що переривання життя людини навіть з гуманних міркувань, є порушенням медичної етики.

Незважаючи на це, з 1994 р. евтаназія була легалізована в штаті Орегон, а у 1996 р. у Північній Австралії. Щодо Європи, то закон, який дозволяє евтаназію, з 1994 р. діє в чотирьох країнах: Нідерландах, Бельгії, Португалії, Германії, а, наприклад, в Англії евтаназія в будь-якій формі заборонена [6].

Не складно передбачити і певні негативні наслідки легалізації евтаназії. Насамперед це втрата соціальної довіри до інституту охорони здоров'я та криміналізація медицини, приниження гідності лікаря та спотворення змісту його професійної діяльності. Нарешті, зміна соціального статусу лікарів та морально-етична дилема докорінно змінять й ставлення медичного персоналу до хворих та лікувального процесу, а у хворих зміниться ставлення до лікарів [7]. В результаті показання до евтаназії з часом можуть бути невинувато розширені, що неминуче сприятиме зниженню доступності та стандартів надання медичної допомоги, особливо для бідних прошарків населення, що призведе до поширенню в суспільстві цинізму, нігілізму та моральної деградації. Держава не повинна допустити такого.

Сучасне право України та тисячолітні традиції медицини орієнтовані на інші відносини і цінності, зокрема, держава захищає життя людини [8., ст. 3, ст. 27], [9., ст. 39, ст. 52].

Але хвороби, страждання і смерть – явища природні, а тому суспільство має подбати і про смерть, гідну людини. Очевидно саме з таких міркувань виходив Конституційний Суд ФРН ухваливши рішення щодо евтаназії. Право померти на основі самовизначення включає свободу накласти на себе руки. Таке рішення людини відмовитись самостійно від продовження свого життя обумовлено його розумінням щодо якості свого життя і бачення припинення власного існування. Держава і суспільство має поважати рішення особи, як акт автономного самовизначення [10].

І хоча в питанні застосування евтаназії суспільство розділене, але у разі появи суспільного запиту на її легалізацію, законодавець буде зобов'язаний створити для цього відповідні нормативно-правові механізми. Важко не погодитись з ідеєю про те, що першоджерело права міститься в природі людини, яка підпорядкована відомим, визначеним законам. Професор Л.С. Білогриць-Котляревський свого часу висловлював думку про те, що норми звичайного права спочатку виникають з переконань окремих осіб, а законодавцю переважно доводиться тільки закріплювати вже існуюче правове переконання, вже сформульовану в суспільстві правову норму. Але таке нормативне закріплення стосується здебільшого окремих технічних моментів, а не первинної думки та тих загальних рис, які вже живуть в свідомості пасіонарної частини соціуму [11, с.69]. Однак, на думку авторів, в питанні легалізації евтаназії в Україні, не можна забувати про складні соціально-економічні процеси в державі та незадовільний стан вітчизняної медицини. Адже одна справа легалізувати евтаназію в таких соціально успішних країнах, як Нідерланди або Германия, а зовсім інша справа застосовувати евтаназію в Україні, де низький рівень довіри

громадян до держави, а стан та доступність медицини для пересічних громадян не витримує ніякої критики [12]. Саме тому, в Україні ця процедура може мати зовсім інший вигляд і сприйматися геть інакше ніж у розвинених, цивілізованих країнах.

Крім того, на думку авторів, перед тим як піднімати питання легалізації евтаназії в Україні слід згадати про відсутність необхідного діалогу між державою та суспільством, проведення інформаційної роботи, роз'яснення важливих аспектів проведення евтаназії. Така робота в Україні практично не ведеться, за виключенням обговорення проблеми евтаназії у вузькому науковому середовищі, натомість широка суспільна дискусія не представлена. Без такої інформаційної роботи держави, яка має передувати розгляду цього питання, на думку авторів, вирішення цього питання не має безперспектив.

І хоча автори не є прибічниками широкого застосування евтаназії однак, варто погодитися і з необхідністю надати можливість полегшити відхід із цього життя тим невиліковним хворим, які страждають від постійних болей, але в той же час слід усвідомлювати, що на цьому непростому шляху суспільство і окремих її членів чекають численні труднощі та розчарування, небезпека стати жертвою зловживань та злочинних діянь.

Висновок. Проведене дослідження дозволяє дійти наступних висновків:

Якщо розглядати евтаназію як проблему паліативної медицини, зокрема її правові аспекти то слід мабуть погодитись з тим, що сучасна медицина на жаль не в змозі перемогти певні хвороби та подолати сильний хронічний біль, Створивши такій хворій особі комфортні умови її останні дні. Це є важливою проблемою.

Багато таких хворих змушені тривалий час страждати, і з цієї точки зору було б правильно надати такій людині можливість реалізувати своє природне право, обрати подальший шлях - відмовитись від життя. але зробити це з гідністю, безболісно, не травматично. І такі рішення, крім інших, має запропонувати саме паліативна медицина.

Проте, вкрай важливим для вирішення таких питань є наявність діалогу між державою та суспільством, проведення інформаційної роботи, широке суспільне обговорення проблеми, роз'яснення важливих аспектів проведення евтаназії. Така робота в Україні практично не ведеться, за виключенням обговорення проблеми евтаназії у вузькому науковому середовищі, натомість широка суспільна дискусія не представлена. Тому, враховуючи складну та очевидно несприятливу соціально-економічну ситуацію в Україні, вирішення цього питання легалізації евтаназії, на думку авторів, поки є передчасним, а тому не буде успішним.

Література:

- 1 WHO, «National Cancer Control Programmes: Policies and Managerial Guidelines, second edition,» pp. 86-87.
2. Паллиативная помощь // <https://www.who.int/cancer/palliative/ru/>
3. Венецианская декларация относительно неизлечимых заболеваний // Права человека и профессиональная ответственность врача в документах

- международных организаций. - Киев: Ассоциация психиатров Украины. - 1996. - С.22.
4. Декларация относительно эйтаназии // Права человека и профессиональная ответственность врача в документах международных организаций. - Киев: Ассоциация психиатров Украины. - 1996. - С.33.
5. Положение о самоубийстве с помощью врача // Права человека и профессиональная ответственность врача в документах международных организаций. - Киев: Ассоциация психиатров Украины. - 1996. - С.62.
6. Комментарий: Человек имеет право на эвтаназию // <https://p.dw.com/p/3YUaq>
7. Отношение онкологических больных, онкологов и рядового населения к эвтаназии и самоубийству при врачебном содействии // Медицинский бизнес. - Киев: Горизонт, 1997. - №17. - С.9.
8. Конституція України // Голос України, від 13.07.1996, № 128.
9. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» // Відомості Верховної Ради. - 1993.- № 4.- Ст. 19.
10. Евтаназія у правовому вимірі: чи має людина право на самовизначення шляхом смерті <http://medicallaw.org.ua/spisok-novin/novina/article/evtanazija-u-pravovomu-vimiri-chi-maje-ljudina-pravo-na-sa/>
11. Мусієнко А.В. Професор Леонід Сергійович Білогриць-Котляревський – видатна історична постать юридичної науки та теорії кримінального права (до 165 річниці з дня народження) DICTUM FACTUM, №2(7), (2020), с.66-71.
12. Неконтрольований біль, зобов'язання України забезпечити надання паліативної допомоги згідно з принципами доказової медицини <https://www.hrw.org/uk/report/2011/05/12/256202>